

‘Xylella’, la pesta de les oliveres

Es diu ‘Xylella fastidiosa’ i ha posat en alerta tot el sector oliverer. Només al sud d’Itàlia ja ha matat un milió d’oliveres, tot causant una catàstrofe agrícola i social. El bacteri ja s’ha detectat a França i qui sap si no podria creuar els Pirineus. Mentre els agricultors s’ho miren amb preocupació, els científics investiguen contra rellotge un remei. De moment, l’única solució efectiva és la tala.

Reportatge de Violeta Tena

El mes febrer passat centenars de persones van acompanyar la imatge de la Mare de Déu des de Gagliano fins a Leuco, dos petits municipis situats al taló de la bota d’Itàlia. El pelegrinatge, encapçalat pels capitostos de la jerarquia catòlica local, es remunta a segles enrere, però el de l’any passat tenia l’aire de les romeries antigues. Perquè sobre el territori de Pulla, la regió més meridional d’Itàlia, ha caigut una mena de pesta que amenaça d’assolar el mitjà de vida i el paisatge d’aquesta part del país transalpí. La pesta, en aquest cas, té forma de bacteri, es diu *Xylella fastidiosa* i ha posat fi a la vida de vora un milió d’oliveres. La malaltia va manifestar els primers símptomes l’any 2008 –tot i que no es va detectar fins 2013– i d’aleshores ençà s’ha estès per tota la península de Salento, sobre una superfície de 30.000

Al costat, un camp italià afectat pel bacteri *Xylella fastidiosa*. A sota, aspecte de l'insecte portador del bacteri identificat a Pulla, *Philaenus spumarius*.

hectàrees. En el pelegrinatge entre Gagliano i Leuco s'implorava per una intervenció divina que frenara l'avanç d'aquesta malanança.

El clam al cel dóna idea de la desesperació a la qual s'ha arribat en aquesta regió eminentment agrícola i amb un PIB per càpita que no arriba ni a la meitat de la mitjana italiana. La indústria, aquí, es residual i l'activitat econòmica continua recolzant-se en l'agricultura, especialment en el cultiu de l'oliva, la vinya, el cereal i la remolatxa. El govern de Matteo

Renzi, de fet, ha decretat Pulla com a zona catastròfica i ha esmerçat ajudes d'urgència per valor de 13 milions d'euros.

"Fer front a *Xylella fastidiosa* i gestionar-ne les conseqüències és el desafiament més gran que té a hores d'ara el ministeri",

ha dit Maurizio

Martina, titular d'Agricultura, Alimentació i Medi Ambient del

Govern italià.

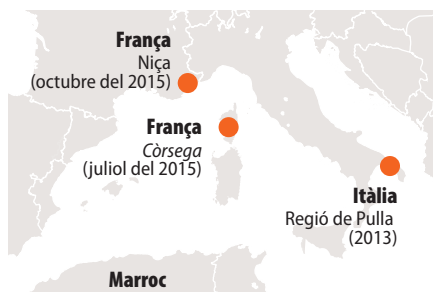
El bacteri estén els tentacles

El repte, però, no és només italià. Perquè *Xylella* ha fet el salt a altres punts de la geografia europea (vegeu mapa). L'estiu passat, al mes de juliol, es van detectar els primers casos a l'illa de Còrsega, on ja s'han eradicat un centenar de brots en diverses espècies ornamentals. I l'octubre passat, les autoritats franceses van informar de la presència d'aquest bacteri en un arbust prop de Niça. Al cap d'uns dies, es va confirmar l'existència d'almenys dues plantes contagiades més. D'aleshores ençà no s'ha tingut coneixement de cap altra troballa, però la preocupació s'ha instal·lat en tot el sector oliverer del país. Perquè *Xylella* té conseqüències

letals per a les oliveres. Les mata, irremissiblement, a poc a poc. I no només les oliveres. També els arbres de pinyol, i els ametllers, i la vinya, per bé que de moment és amb les oliveres amb qui més s'ha acarnissat. "Estem molt preocupats perquè no hi ha cap cura i si arribara ací seria un desastre", assegura Hilari Jaime, que és responsable del sector oliverer a la Unió de Llaboradors i Ramaders al País Valencià. Ell té quasi una cinquantena d'hectàrees a Canet lo Roig, a la comarca del Baix Maestrat, una zona on fa una dècada hi hagué una mena de revolta veïnal per evitar l'espòli d'oliveres mil·lenàries destinades a ornamentar xalets. Aleshores, la conscienciació de la gent i les mesures legislatives (l'any 2008 les Corts van aprovar una llei de protecció del patrimoni arborel) van impedir aquell arrabassament de patrimoni arborel. Ara l'amenaça és una altra: no són els diners procedents de més enllà dels Pirineus. Ara és una malaltia per a la qual, de moment, no hi ha cura. "Si la *Xylella* arriba, serà el final, perquè haurem d'arrencar i amb els preus a què estem venent ningú no tornarà a plantar", diu Jaime, amb el pessimisme de qui no es pot estar de recordar-se de la fil·loxera. Als Països Catalans es dediquen al conreu d'oliveres gairebé 212.000 hectàrees que produeixen prop de 55.000 tones d'oliva (vegeu gràfic per territoris).

La 'Xylella fastidiosa' a Europa

Àrees afectades

Epidèmia vegetal

Però com actua la *Xylella fastidiosa* i per què resulta tan mortífera? *Xylella fastidiosa* és un bacteri que només viu a l'interior de les plantes i que es transmet a través d'insectes, allò que els científics anomenen "vectors". Com es natural, els insectes –de la família dels cicadèlids i cercòpids– s'alimenten de la saba de plantes i arbres i és aleshores quan transmeten el bacteri. Aquest entra en el sistema conductor dels fluids dels vegetals i es multiplica fins a obturar-lo. D'aquesta manera impedeix la circulació de la saba bruta, de les aigües i les sals minerals. I la planta o arbre, consegüentment, es col·lapsa. Els símptomes poden variar des del marcimant a l'asseccament de fulles passant per la defoliació. La mort de la planta o de l'arbre és l'últim graó del procés. Els experts expliquen que hi ha comptabilitzades fins a 300 plantes hostes diferents, si bé en moltes d'elles no provoca danys aparents, de manera que poden actuar com a reservoris del bacteri.

De fet, els científics tenen evidències que la introducció a Europa es va fer a través de plantes ornamentals procedents de Costa Rica. El bacteri fa molts anys que és present als Estats Units i a països de l'Amèrica central, i també a l'Argentina i el Canadà on, no obstant, no és tan mortífer. Què ha passat, doncs a Itàlia? "El bacteri ha trobat un hoste [l'olivera] especialment susceptible i un vector [l'insecte] molt eficient. Ha trobat l'escenari perfecte, unes condicions que no havia tingut en cap més lloc". Qui així s'explica és María Milagros López, bacteriòloga de l'Institut Valencià d'Investigacions Agràries (IVIA) i una de les màximes expertes a Espanya en la matèria.

L'IVIA, com també l'Institut de Recerca Tecnològica Agroalimentària de Catalunya (IRTA), treballa de fa temps investigant aquesta malaltia. "El problema és que a hores d'ara els científics encara no hem trobat la manera de combatre el bacteri. Els italians s'ho han →

→ trobat a sobre i busquen la manera de solucionar-ho contra rellotge. Tots els investigadors europeus hi estem implicats, però”, explica López, que està especialitzada en la investigació de malalties causades per bacteris. De moment, l’única via efectiva d’evitar la propagació quan l’arbre ja està infectat és la tala. Ras i curt. “Hi ha tractaments en fase experimental, però cap no és conclusiu encara”, diu la investigadora de l’IVIA.

Una flagell d’abast europeu

La preocupació ha arribat també a les administracions a la vista de la capacitat destructiva del *Xylella fastidiosa*. La qüestió porta quasi dos anys en l’agenda de la Comissió Europea, si bé el contagi de la malaltia a l’illa de Còrsega ha fet saltar totes les alarmes. El bacteri és una “amença molt greu”, segons ha reconegut la Comissió, que l’any passat va anunciar una sèrie de directrius perquè no s’estenga com taca d’oli. Així, en les zones afectades, se n’estableix la tala com a mesura d’aplicació sistemàtica, així com l’eliminació de totes les plantes hostes del bacteri en un radi de 100 metres, independentment del seu estat de salut. L’equip que dirigeix Jean-Clau de Juncker també va decidir, d’acord amb els ministres del ram de cada país, la restricció en la importació de plantes procedents de Costa Rica i Hondures. El desembre passat, la Comissió també va establir que tots els països han de disposar, a partir de 2016, d’un pla de contingència. El Govern espanyol ja en té des del passat juny i els Govern català, valencià i balear han pres mesures per difondre la informació disponible entre els agricultors alhora que han reforçat els controls per detectar-ne possibles casos.

L’entrada de l’agent a casa nostra seria, segons reconeix Miquel Blanch, responsable del sector oliverer de la Unió de Pagesos, “una gran tragèdia”. A Catalunya, on predomina el cultiu de l’oliva tradicional, l’activitat es concentra al Montsià i a les Garrigues. “Des de l’any

2007 havíem viscut una crisi de preus, amb caigudes d’entre el 35 i el 40% del preu de l’oliva”, explica, alhora que culpa d’aquest fenomen les estratègies de compra de les grans superfícies. Des de l’any 2014, però, els preus s’han reactivat. “Les plagues que no tenim com abordar són un gran perill”, assegura aquest pagès de 59 anys fill de pagès, qui opina que “encara manca per fer molta conscienciació” entre els del seu gremi.

On més recent és el cultiu de l’oliva és a les Balears. En els últims 15 anys s’han plantat un bon nombre de camps, fins a arribar a les 4.711 hectàrees actuals. L’any 2002, coincidint amb l’empenta dels productes locals, es va crear la denominació d’origen Oli de Mallorca i d’aleshores ençà han estat molts els qui han pujat al carro, i han plantat en zones

⊕ ELS CIENTÍFICS, VÍCTIMES COL·LATERALS DEL ‘XYLELLA’

L’esvalot que al sud d’Itàlia ha generat la irrupció del *Xylella* ha tingut també ramificacions judicials. El desembre passat la Fiscalia de Lecce va anunciar la imputació de nou científics de l’Institut de Protecció de les Plantes de Bari. La situació és ben kafkiana, ja que es tracta del mateix equip científic que des de 2013, i amb una trajectòria investigadora reconeguda a tot Europa, ha treballat per identificar l’agent causant dels danys observats en les oliveres i frenar-ne la propagació. La fiscalia els acusa de la difusió d’una malaltia vegetal, presentació de falses informacions, pol·lució ambiental i destrucció de paisatges. En concret, els investigadors estan acusats d’haver originat l’entrada i la propagació del *Xylella* l’any 2010. Segons la tesi de la fiscalia, els investigadors haurien facilitat l’alliberament, de manera accidental o intencionada, al medi natural de bacteris importats que havien d’utilitzar-se de manera experimental en un laboratori del Centre Internacional d’Alts Estudis Agronòmics del Mediterrani. De res no ha servit que Donato Boscia, cap dels in-

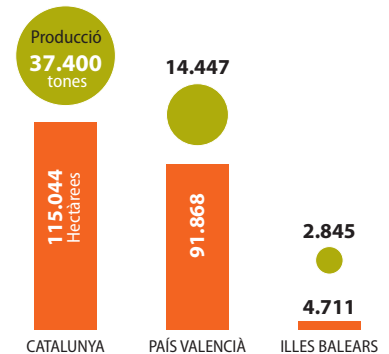
vestigadors, explicara que la soca trobada a Lecce no corresponia amb aquell que ells experimentaven al laboratori.

La imputació dels científics ha provocat molt d’enrenou entre la comunitat científica italiana i també internacional. L’Associació Italiana de Societat d’Agronomia, que aixopluga més de 4.000 investigadors italians, ha protestat contra la decisió de la Fiscalia de Lecce, com també ho han fet l’associació de fitopatòlegs europeus i nord-americans a través de diverses cartes. La sensació és que l’equip científic de l’Institut de Protecció de Plantes de Bari han esdevingut una mena de boc expiatori, un cap de turc que el ministeri públic es vol cobrar a la vista del malestar social que ha generat una malaltia per a la qual no hi ha, encara, solucions contrastades. Al capdavant, són aquests mateixos científics els qui, a la vista de l’evidència científica, han recomanat la tala dels arbres com l’única solució per evitar l’avanç del bacteri, fins a poder disposar de mètodes eficaços de lluita integral. En els últims mesos, moltes veus, entre els agricultors i les ONG ambientalistes, deixaven anar la idea de la inconveniència de la tala, i generaven així un estat d’opinió contrari a les tesis científiques. Ara, els enfurismats italians del sud ja tenen a qui culpar.

El sector de l'oliva

Anys 2014

Font: Unió de L'auradors, Generalitat de Catalunya i Govern Balear

planeres. “En els darrers deu anys, l’oli ha involucrat molta gent que hi ha esmerçat moltes il·lusions. Seria una llàstima que l’esforç es tirara per la borda per culpa del *Xylella*”, diu Sebastià Solivellas, que és president de la denominació d’origen. L’atterratge de la malaltia a Còrsega ha evidenciat, a ulls dels pagesos mallorquins, que la insularitat no és cap barrera per a aquesta xacra.

Més val prevenir...

En tot cas, tant les autoritats com els investigadors aposten per aplicar la dita que diu que més val prevenir que curar. I és en aquest punt que emergeix la qüestió de la globalització. Perquè l’ampliació del comerç mundial posa al nostre abast una gamma de productes i en una quantitat com mai s’ha vist fins ara. Però també ens apropa a malalties, plagues i agents patògens a què fins ara érem aliens i per al combat dels quals no estem preparats. “Fins no fa gaire la Unió Europea es preocupava més per incrementar el comerç que per la sanitat vegetal. I això no podia ser perquè la globalització del comerç és també la globalització de les malalties”, exposa Maria Milagros López, de l’IVIA. En el cas del *Xylella*

és evident que van fallar els controls de sanitat vegetal en la duana per on van entrar les plantes amb origen en Costa Rica. I de l’error, l’esmena: des de l’abril passat s’ha intensificat la vigilància. De fet, ja s’han interceptat i destruït partides de plantes de cafè contaminades amb

DE MOMENT, HA MATAT OLIVERES, PERÒ EL ‘XYLELLA’ TAMBÉ POT ANIHILAR TARONGERS, AMETLLERS, ARBRES DE FRUITA DE PINYOL...

Xylella a França, Alemanya, Eslovènia, Holanda i Itàlia.

“Cal extreure la vigilància a les duanes i també als viviers, perquè són una via d’entrada i propagació molt habitual”, explica Roger Llanes, que és director general d’Agricultura de la Generalitat

Valenciana, i qui no s’està de recordar que aquest bacteri ha afectat, de moment, les oliveres però també podria provocar la mort d’altres fruiters que, com el taronger o el bresquiller, són importants a tota l’àrea mediterrània. En l’àmbit de la prevenció, Milagros López, per últim, reclama la col·laboració dels agricultors perquè “són ells els que estan en el dia a dia en el camp i poden detectar els primers símptomes sospitosos”.

De moment, el *Xylella* no ha fet acte de presència a casa nostra. Tothom aguanta la respiració, amb l’esperança que l’amenaça remeta. És, però, ben difícil. Perquè cada dia entren milers de plantes ornamentals pels ports europeus i perquè els controls són aleatoris; perquè els insectes (o “vectors”, com en diuen els experts) volen lliurement i són difícils de detectar; perquè el bacteri pot tenir una latència de fins a dos anys i no és fàcil mantenir la tensió actual durant tant de temps; perquè, en definitiva, les malalties vegetals formen part també del cicle natural de l’ecosistema. “Hi ha més plagues i malalties vegetals, però hem sabut conviure amb elles i trobar-hi remei. Amb la *Xylella*, però, no estem encara en aquesta fase”, diu Roger Llanes, per a qui ens trobem davant d’un “problema brutal”. “L’amenaça és entre mitjana i alta”, assegura la investigadora Milagros López. De moment, la solució passa per la responsabilitat dels actors implicats i per la ciència. Als més desesperats, com als de Pulla, els queda mirar al cel i resar contra aquesta plaga bíblica. ●